

Michelangelo Frammartino je leta 2013 posnel čudovit kratki, nemi film, z naslovom *Alberi, Drevesa*. V njem je odkrival staro tradicijo človeka, ki se je na nek specifičen dan v letu oblekel v drevo in hodil po vasi. Ta tradicija je žal zamrla, kot se to s tradicijami velikokrat zgodi, zato je Frammartino v svojem filmu pripravil neko skupino ljudi, da bi to tradicijo za njegov film ponovila, jo zanj izvedla. In pri tem se je zgodilo nekaj zanimivega: Od takrat je tradicija ponovno zaživela. Film je imel takšno moč, da je oživel že davno pokopano tradicijo. Imel pa je še neko dodatno moč – moč, ki jo v sebi nosi umetnost –, da je to tradicijo celo reinterpreteriral, jo spremenil, obogatil: Od takrat se namreč na ta dan v drevo ne oblači samo en samcat človek, temveč cela skupina – tako kot v filmu.

Rada bi poudarila, da umetnost ne samo oživlja in interpretira tradicije, oživi jih *ravno s tem, da jih interpretira in spreminja*; njena interpretacija jih požene v pogon, jim vdahne izgubljeni dih.

Menim, da lahko slovenska kulturna skupnost v Italiji iz te anekdote potegne marsikateri pomemben nauk, saj si je naša manjšinska skupnost najbolj dolžna prizadevati za takšna oživljanja in predvsem poskrbeti za to, da kar oživimo zares *zaživi* in da ne pustimo med nami hoditi mrtvece.

Kot predstavnica mlajše generacije, povrh vsega iz Benečije, margine že tako marginaliziranega prostora, lahko – vsaj tako mislim – nekoliko manj obremenjena premislím situacijo naše skupnosti. Iz takšne margine ni težko prestopiti na drugo stran in si trezno ogledati prostor, iz katerega si prestopil.

Naj vam predstavim nekatere točke, ki se mi zdijo ključne. Želje ob kulturnem prazniku, morda zaobljube ob novem letu.

Najprej: Umetnost, ki se zdi ključni del kulture – navsezadnje je danes Prešernov dan, dan največjega slovenskega pesnika –, se velikokrat izmuzne iz misli, ko razmišljamo o kulturi. Če bi morala izpostaviti danes eno samo točko, bi bila ta, da moramo, ko govorimo o kulturi, nujno govoriti o umetnosti. Umetnost je sredstvo, s katerim se lahko zares dotaknemo te kulture. Je sredstvo, ki lahko odpira dolgo zaprta vrata in prepíha, kar se za vrati skriva – tako kot sta to storila Frammartino ali pa Gregor Božič s svojim filmom *Zgodbe iz kostanjevih gozdov*.

Drugič: Ob tem dnevu, bi rada – kot arhitektka – opozorila in spomnila, da našo (slovensko) kulturno dediščino ne gradijo le oblike umetnosti, ki temeljijo na jeziku, kot so poezija, gledališče, pisanje ali glasba. Te umetnosti so tiste, ki jih vedno poudarimo ob dnevu slovenske kulture, saj pomeni postaviti v ospredje pridevnik slovenska, postaviti v ospredje naših razmišljanj *jezik*. Ampak to našo dediščino gradijo tudi materialne kulturne sledi.

Kot skrbimo za jezik, tako bi morali negovati prostore, ki so bili tisti, kjer se je ta jezik gradil; naravne krajine – tudi če se nam *narava* zdi nasprotje kulture –, ki so tihe gostiteljice starih ne več uporabljenih slovenskih toponimov, arhitekturne objekte, ki se v tej krajini potaplajo (kot na primer v Benečiji kozolci, kašte, seniki, kazoni ...). In k tej materialni kulturi moremo pristopiti tako, kot je to v svojem filmu storil Frammartino, preko umetnosti. Povabiti pesnike v zapuščene kraje, da si izmislijo nove toponime za novo mentalno mapiranje prostora, obnoviti kozolce, jih interpretirati in jim dati nove funkcije.

Tretjič: V besedni zvezi *slovenska manjšina* moramo poudariti manjšinskost in jo razumeti širše, kot jo razumemo sicer. Manjšina ni zadnji branitelj kulturne meje, temveč je prostor srečanj, srečevanj, mešanj in obogatitev. Predvsem pa je manjšina prostor odprtosti, ki ne samo, da je zmožna razumeti tako eno kot tudi drugo stran, temveč se počuti blizu tudi ostalim manjšinskim in marginaliziranim skupinam.

bell hooks, mislica, ki je svoje življenje posvetila vprašanju ženske identitete in identitete Afro-američanov, je nekoč zapisala: "S takšnim bivanjem - na robovih - smo razvili poseben način gledanja na realnost. Nanjo smo gledali tako iz zunanosti kot tudi iz notranosti. Našo pozornost smo fokusirali na center ter istočasno na margino. Uspeli smo razumeti oba svetova."

Gojiti ta pogled v vse strani, je po mojem mnenju naloga vsake manjšine. In takšen pogled je sodoben pogled, ne samo zato ker je inkluziven in demokratičen, temveč tudi zato ker se zaveda, da je manjšinski pogled privilegirani pogled: stoji namreč istočasno znotraj in zunaj vsega.

In četrtrič: Manjšinskost je navsezadnje centralna tema vseh sodobnih diskurzov v polju umetniške zgodovine in kritike, sociologije, filozofije, političnih ved in zgodovine nasploh. Danes obstaja jasna tendenca odkrivanja in pisanja zgodovin obrobni tem, z razumevanjem, da je zgodovina centra zgolj ena izmed mnogih zgodovin. Torej je tema manjšinskosti danes, bolj kot kadarkoli prej, polna možnih poti najrazličnejših premislekov.

In prav na nas mladih je, da za sabo pustimo tematiko narodnostne identitete, ki je karakterizirala debato okrog manjšinskosti do sedaj, in se podamo po teh novih poteh in tam iščemo nove tematike in nove zaveznike.